Een milieuhygiënische en economisch verantwoorde oplossing voor lokale baggerproblemen

Actief waterbodembeheer in Zuid-Holland

De waterbeheerders en gemeenten in Zuid-Holland kampen met achterstand bij het onderhoud van de sloten en andere watergangen in hun beheergebied. Eén van de oorzaken hiervan is dat een belangrijk deel van de baggerspecie onder het huidige verspreidingsbeleid niet verspreid mag worden, omdat de baggerspecie niet voldoet aan de daarvoor geldende normen of omdat onvoldoende ruimte op de kant is. Baggerspecie die niet verspreid kan worden, moet worden afgevoerd naar een verwerker of een stortplaats. De kosten hiervan bedragen een veelvoud van het verspreiden op de kant. De beschikbare budgetten voor baggerwerk zijn daardoor niet toereikend om de achterstand in te lopen. Actief waterbodembeheer lijkt de problemen enigszins te kunnen verlichten.

Bij actief bodembeheer krijgt grond met een lichte gebiedseigen verontreiniging een definitieve bestemming door het weer bodem te laten worden. Analoog hieraan krijgt bij actief waterbodembeheer onderhoudsbaggerspecie met een lichte gebiedseigen verontreiniging binnen het gebied van herkomst een bestemming als bodem. Nu het baggeren weer van de politieke agenda lijkt te verdwijnen en de beschikbare financiële middelen door bezuinigingen afnemen, biedt actief waterbodembeheer een financieel gunstig alternatief voor de baggerspecie die niet verspreid mag worden. Randvoorwaarden bij actief waterbodembeheer zijn dat de bodemkwaliteit niet mag verslechteren en dat de functie van het gebied niet mag worden aangetast.

Om actief waterbodembeheer in de praktijk te brengen heeft een aantal Zuid-Hollandse waterbeheerders (Waterschap IJsselmonde, Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden, Waterschap De Groote Waard, Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden, Hoogheemraadschap van Delfland, Hoogheemraadschap van Schieland en Gemeente Delft) zich samen met de Provincie Zuid-Holland en de Milieudienst Zuid-Holland Zuid verenigd in het Projectbureau Actief Waterbodembeheer Zuid-Holland. De Provincie Zuid-Holland is bij het projectbureau betrokken vanuit haar taak bij beleidsontwikkelingen en vanuit haar rol van bevoegd gezag. De Milieudienst Zuid-Holland Zuid treedt namens de gemeenten in haar regio op als bevoegd gezag. Het projectbureau begeleidt de individuele waterbeheerders bij het realiseren van actief waterbodembeheer in het algemeen en van enkele pilotprojecten in het bijzonder.

Huidige wet- en regelgeving

Volgens het Besluit vrijstelling stortverbod buiten inrichtingen mag baggerspecie van klasse 0, 1 en 2 ongeacht de kwaliteit van de ontvangende bodem worden verspreid. Als langs de watergang onvoldoende ruimte is om de baggerspecie te verspreiden of als de baggerspecie van klasse 3 of 4 is, moet de baggerspecie worden afgevoerd naar een verwerker of een stortplaats.

Voor de niet-verspreidbare baggerspecie kan actief waterbodembeheer een alternatief vormen, mits sprake is van een lichte gebiedseigen verontreiniging. Voor het direct (nat) toepassen van baggerspecie op de bodem ontbreekt echter het wettelijk kader. Zodra de baggerspecie gerijpt is, wordt de specie wettelijk als grond beschouwd. Voor grond geldt de Ministeriële vrijstellingsregeling grondverzet. Volgens deze regeling mag grond met een lichte gebiedseigen verontreiniging als bodem worden toegepast mits de kwaliteit van de grond vergelijkbaar of beter is dan de kwaliteit van de ontvangende bodem (stand-still beginsel). Om een beroep te kunnen doen op de vrijstellingsregeling moet een bodemkwaliteitskaart en een bodembeheersplan voor het gebied zijn vastgesteld.

Pilotprojecten

De deelnemers aan het projectbureau hebben voor hun beheergebied specifieke problemen met niet-verspreidbare diffuus verontreinigde baggerspecie aangedragen. Dit heeft geleid tot uitvoering van pilotprojecten in het landelijk gebied bij het Waterschap IJsselmonde en het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden. Om actief waterbodembeheer te realiseren is in beide pilots gebruik gemaakt van het feit dat

Veel bagger uit de sloten is te verontreinigd om op het land achter te laten. Vaak is er ook te weinig ruimte voor de minder vervuilde bagger.

gerijpte baggerspecie als grond wordt beschouwd. Tot nu toe is het lastig gebleken om in stedelijk gebied een geschikte locatie voor een proefproject te vinden.

IJsselmonde

De proef in het gebied van Waterschap IJsselmonde is uitgevoerd in een tot nu toe agrarisch gebied waarin grootschalige herinrichting gepland is. Vanwege het geplande grondverzet maakte de Dienst Landelijk Gebied een bodemkwaliteitskaart en een bodembeheersplan. Uit de voor dit doel geïnventariseerde bodemgegevens bleek dat vrijwel overal in het gebied licht verhoogde gehalten aan DDT en afbraakproducten daarvan voorkomen.

Binnen het herinrichtingsgebied is naar een locatie gezocht waar de baggerspecie een definitieve bestemming als bodem kan krijgen. Op die locatie is een tijdelijk depot met twee compartimenten ingericht. In april 2003 zijn beide compartimenten gevuld met een dunne laag baggerspecie. Eén van de compartimenten is gevuld met baggerspecie die vanwege het DDT-gehalte als klasse 3 is beoordeeld; het andere compartiment is gevuld met baggerspecie die vanwege het PAK-gehalte eveneens als klasse 3 is beoordeeld. Vervolgens vond monitoring plaats van de kwaliteit van de baggerspecie. De verwachting was dat in de rijpende baggerspecie, als gevolg van de overgang van anaërobe naar aërobe omstandigheden, de afbraak van PAK door micro-organismen snel op gang zou komen. De monitoringsresultaten hebben dit bevestigd. Afname van het DDT-gehalte is niet aangetoond, maar voor het DDT-gehalte in de baggerspecie geldt dat sprake is van 'stand-still' in vergelijking met de bodemkwaliteit in de omgeving. Voor de overige stoffen en stofgroepen in de baggerspecie wordt het criterium voor schone grond niet overschreden.

In de zomer van 2003 zijn op de baggerspecie andijvie en aardappelen geteeld. Doel van de gewasteelt was om na te gaan of het opbrengen van baggerspecie negatieve effecten heeft op de opbrengst of de kwaliteit van de gewassen. De opbrengst aan zowel andijvie als aardappelen bleek op de baggerspecie hoger dan op het referentieveld naast het depot. In vergelijking met het referentieveld zijn in de gewassen geen verhoogde gehalten aan verontreinigingen aangetroffen.

Het bevoegd gezag voor het depot, de Milieudienst Zuid-Holland Zuid, heeft inmiddels vastgesteld dat de baggerspecie op de huidige depotlocatie definitief onderdeel van de locatie mag worden.

Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

In de periode tussen 1950 en 1973 is DDT als bestrijdingsmiddel gebruikt in de fruitteelt. Op percelen die destijds voor de fruitteelt in gebruik zijn geweest, worden in heel Nederland verhoogde gehalten aan DDT in de land- en waterbodem aangetroffen. De waterbodem wordt vanwege het verhoogde DDT-gehalte vaak aangemerkt als klasse 3. Dit geldt ondanks het feit dat het gebruik van DDT sinds 1973 verboden is en de watergangen sindsdien al enkele malen zijn uitgebaggerd. Uit onderzoek van het Hoogheemraadschap Alblasserwaard en Vijfheerenlanden bleek dat de landbodems in fruitteeltgebieden over het algemeen een hoger DDT-gehalte bevatten dan de waterbodems. Kennelijk zorgt de landbodemverontreiniging voor continue herverontreiniging van de waterbodem.

Het hoogheemraadschap heeft in een fruitteeltgebied een proef verricht met actief waterbodembeheer. Voor de strook langs een watergang van klasse 3 is een Wm-vergunning voor een tijdelijk baggerdepot aangevraagd. De baggerspecie uit de watergang is in februari 2003 op deze strook gebracht. Behalve het verhoogde DDT-gehalte bevinden zich geen verontreinigingen in de baggerspecie. Het DDT-gehalte in de ontvangende bodem ligt aanmerkelijk hoger. Dit betekent dat aan het 'stand-still'-beginsel wordt voldaan.

Complicatie bij deze pilot is dat geen bodemkwaliteitskaart voor het gebied beschikbaar is, zodat geen beroep kon worden gedaan op de Vrijstellingsregeling grondverzet. Uit onderzoek in Zeeland is overigens gebleken dat het opstellen van een bodemkwaliteitskaart voor (voormalige) fruitteeltgebieden niet eenvoudig is, omdat geen eenduidige relatie kan worden gelegd tussen het DDT-gehalte en het bodemgebruik in het verleden. Om de gerijpte baggerspecie in het pilotproject toch een definitieve bestemming als bodem te kunnen geven is bij de Provincie Zuid-Holland een verzoek tot ontheffing op grond van artikel 10.63 van de Wet milieubeheer ingediend. Inmiddels is een positieve beschikking op dit verzoek ontvangen.

Conclusies

Actief waterbodembeheer kan onder de huidige wet- en regelgeving gerealiseerd worden. In de pilots is op praktijkschaal aangetoond dat actief waterbodembeheer perspectief biedt voor vrijkomende onderhoudsbaggerspecie met een lichte gebiedseigen verontreiniging. Behalve in het landelijk gebied komt dergelijke baggerspecie ook vrij in stedelijk gebied. Tot nu toe blijkt het lastig om in stedelijk gebied een geschikte locatie te vinden waarop de baggerspecie een definitieve bestemming kan krijgen.

De te volgen wettelijke procedures om actief waterbodembeheer te realiseren zijn onder de huidige wet- en regelgeving erg omslachtig. Voor het direct (nat) opbrengen van baggerspecie op de bodem ontbreekt het wettelijk kader. De Vrijstellingsregeling grondverzet geldt alleen voor gerijpte baggerspecie, zodat de baggerspecie eerst in een tijdelijk depot moet worden gerijpt. Verder kan alleen een beroep op deze vrijstellingsregeling worden gedaan als voor het gebied een bodemkwaliteitskaart en een bodembeheersplan zijn vastgesteld. Niet alle typen gebiedseigen bodemverontreiniging blijken zich te lenen voor het opstellen van een bodemkwaliteitskaart. Het DDT-gehalte in de bodems van fruitteeltgebieden is daarvoor te heterogeen.

Een alternatief dat de wet biedt om actief waterbodembeheer te realiseren, is een beroep te doen op artikel 10.63 van de Wet milieubeheer. De Provincie Zuid-Holland geeft in de recentelijk herziene 'Nota Uitwerking Baggerbeleid', mede naar aanleiding van de pilot bij het Hoogheemraadschap Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, aan welke voorwaarden daarbij gesteld worden. Op genoemd artikel kan alleen een beroep worden gedaan indien gerijpte baggerspecie op een bodem wordt gebracht waarvoor geen bodemkwaliteitskaart is vastgesteld. Op grond van jurisprudentie moet sprake zijn van een nuttige en noodzakelijke toepassing van de baggerspecie.

Het Projectbureau Actief Waterbodembeheer Zuid-Holland wil dat het actief waterbodembeheer ingepast wordt in de reguliere procedures rond de onderhoudsbaggercyclus van watergangen. Hiervoor is het noodzakelijk dat de wettelijke procedures worden vereenvoudigd. In plaats van de omslachtige weg via rijpen van baggerspecie in tijdelijke depots te volgen, zou voor de te baggeren waterbodem direct via een korte en eenvoudige procedure beoordeeld moeten kunnen worden of de baggerspecie op de bodem mag worden gebracht. Dit voorkomt dat onnodig tijdverlies optreedt en dat onnodige extra kosten worden gemaakt.

Het projectbureau zal voor dit standpunt bestuurlijk draagvlak zoeken bij de betrokken bestuurders en bevoegd gezag. Ook andere belanghebbenden, zoals de agrarische sector, worden bij het project betrokken. Medewerking van deze belanghebbenden is essentieel, omdat bij actief waterbodembeheer voor de eigenaar geen ontvangstplicht van de baggerspecie geldt. De resultaten van het projectbureau worden onder de aandacht gebracht bij het landelijke project 'Bagger en Bodem', dat moet leiden tot nieuwe regels voor het omgaan met baggerspecie op de bodem. ¶

John Hin en Jeroen Haan
(De Straat Milieu-adviseurs)
Ad Vermeulen
(Waterschap IJsselmonde)
Dick Kanters
(Hoogheemraadschap Alblasserwaard en Vijfheerenlanden)

In de regio IJsselmonde zijn in de zomer van 2003 op de gestorte baggerspecie andijvie en aardappelen geteeld.

